

LIETUVOS RESPUBLIKOS
SEIMAS

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO KANCELIARIJOS
INFORMACIJOS IR KOMUNIKACIJOS DEPARTAMENTO
TYRIMŲ SKYRIUS

Gedimino pr. 53, 01109 Vilnius Tel.: (8 5) 239 6170 / 239 6185
El. p.: tyrimai@lrs.lt; info@lrs.lt; ikd@lrs.lt www.lrs.lt/info

Analitinė apžvalga
23/15

2023-02-21

**Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įkainių reguliavimas atskirose
Europos valstybėse**

Valstybės, užtikrindamos kiekvieno asmens galimybes tinkamai ginti pažeistas ar ginčijamas savo teises ir įstatymų saugomus interesus, garantuoja ir finansuoja nemokamos teisinės pagalbos teikimą. Dauguma šiame darbe aptariamų valstybių tokios pagalbos teikimo tvarką reglamentuoja nacionaliniais įstatymais, o detales įkainius ir kompensuotinas išlaidas nustato įstatymų įgyvendinamaisiais teisės aktais (Estija, Latvija, Lenkija, Norvegija). Vis dėlto, šie įkainiai gali būti detalai reglamentuoti ir pačiame nacionalinio lygmens įstatyme (Vokietija).

Šiame darbe supažindinama su Estijos, Latvijos, Lenkijos, Norvegijos ir Vokietijos teisės aktais, reguliuojančiais teisinės pagalbos teikimą ir įkainių dydžius bei kompensuotinių išlaidų sumas. Nors daugiau dėmesio skiriama antrinės teisinės pagalbos reglamentavimui, aptariant kai kurias valstybes glaustai apžvelgiami ir pirminės teisinės pagalbos ypatumai (Norvegija, Vokietija).

Estijoje, Latvijoje, Norvegijoje advokatų teikiamos teisinės pagalbos įkainiai apskaičiuojami pagal valstybės nustatytus valandinius (ar pusvalandinius) tarifus. Apskaičiuojant advokato atlygį pagal šiuos tarifus dažnai atsižvelgiama ir į kitus aspektus, susijusius su bylos sudėtingumu, bei nustatomas maksimalus valandų skaičius ar didžiausia galima įkainio suma.

Kitose šalyse – Lenkijoje ir Vokietijoje – taikoma iš esmės skirtinga advokato atlygio apskaičiavimo tvarka. Šiose valstybėse teisės aktai gana tiksliai ir išsamiai nustato konkrečius įkainius už advokato teikiamas teisinės pagalbos paslaugas. Jose nėra būdinga advokato atlygį apskaičiuoti pagal teisinei pagalbai skiriamą darbo laiką, nors sudėtingų bylų atveju teisės aktuose ir įtvirtinta galimybė skirti didesnę, nei nustatyta už konkrečias paslaugas, atlygį. Be to, šiose valstybėse advokatams, teikiantiems teisinę pagalbą nebaudžiamojo pobūdžio (civilinės, darbo, socialinės teisės ir kitose) bylose, taikoma įkainio apskaičiavimo pagal ieškinio piniginę vertę sistema.

Estija

Valstybės finansuojamos teisinės pagalbos įstatymas¹ nustato tokios pagalbos rūšis ir teikimo sąlygas (1 str.). Įstatymo tikslas – užtikrinti savalaikes ir pakankamas bei kompetentingas teisines paslaugas visiems asmenims (2 str.). Valstybės finansuojama teisinė pagalba reiškia teisinių paslaugų teikimą fiziniam ar juridiniam asmeniui valstybės sąskaita (4 str. 1 d.).

Dėl valstybės finansuojamos teisinės pagalbos suteikimo sprendžia teismas, gavęs atitinkamą asmens prašymą (9, 10 str.). Prašymo teikti nereikia, jei advokato dalyvavimas baudžiamajame procese yra būtinas pagal įstatymą (11 str.). Įtariamasis baudžiamajame procese, tais atvejais, kai įstatymas nereikalauja advokato dalyvavimo visuose proceso etapuose, gali teikti prašymą prokuratūrai ar tyrimą atliekančiam subjektui dėl valstybės finansuojamos teisinės pagalbos

¹ Riigi õigusbabi seadus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/121052014013?leiaKehtiv>

suteikimo (10 str. 4 d.). Dēl valstybės finansuojamos teisinės pagalbos suteikimo šio įstatymo 6 straipsnio, 2² dalyje, nurodytais atvejais (aprašyta žemiau tekste) sprendžia teismas, prokuroras ar tyrimą atliekantis subjektas (15 str. 3¹ d.).

Teismo nutarties, tyrimą atliekančio subjekto, prokuroro nutarimo pagrindu, valstybės finansuojamos teisinės pagalbos paslaugų teikėjus skiria Estijos advokatų asociacija (18 str. 1 d.). Pastarosios asociacijos paskirti advokatai atstovauja ir konsultuoja bei gina asmenis, jiems sprendžiant ginčus neteisminiu būdu, pasirenkiant teisminiam procesui (civiliniam, baudžiamajam ar administraciniam) ir jo eigoje, įskaitant aukščiausios instancijos teismą, priverstinai vykdant teismo sprendimus (4 str. 3 d., 5 str. 1 d.). Estijos piliečiai ar leidimą gyventi šalyje turintys asmenys turi teisę pasinaudoti valstybės garantuojama teisine pagalba, įskaitant vertėjų paslaugas, ir tais atvejais, kai civilinę bylą nagrinėja kitos ES valstybės narės teismas ar kreipiamasi į Europos Žmogaus Teisių Teismą². Įstatymas įpareigoja advokatų biurus jų darbo laiku nemokamai paaiškinti besikreipiančiam valstybės garantuojamos teisinės pagalbos variantus (5 str.).

Teisė į valstybės finansuojamą teisinę pagalbą priklauso nuo asmens finansinės padėties (6 str. 1 d.). Įstatymas numato nuo asmens finansinės padėties nepriklausomą valstybės garantuojamų teisiųjų paslaugų teikimą įtariamiesiems ar kaltinamiesiems (fiziniams ar juridiniams asmenims) baudžiamosiose ar baudžiamųjų nusižengimų bylose, kai advokato dalyvavimas privalomas pagal įstatymą (jei asmuo neturi pasirinkęs savo advokato) (6 str. 2, 4 d.). Neatsižvelgiant į asmens finansinę padėtį valstybės finansuojama teisinė pagalba baudžiamajame procese suteikiama ribotą civilinį veiksnumą turintiems nukentėjusiems, jei šie yra nepilnamečiai, atskirti nuo šeimų, nelydimi nepilnamečiai (tarptautinės apsaugos užsieniečiams suteikimo įstatymo prasme) ar nustačius nepilnamečių ir jų atstovų pagal įstatymą interesų konfliktą (6 str. 2² d.). Nepriklausomai nuo asmens finansinės padėties valstybės garantuojama teisinė pagalba baudžiamajame procese teikiama ir Baudžiamojo kodekso 237 straipsnyje apibrėžto nusikaltimo aukoms (6 str. 2³ d.). Turinčiai teisę į pajamų mokesčių lengvatas ir nemokiai pelno nesiekiančiai asociacijai ar fondui valstybės finansuojama teisinė pagalba suteikiama sprendžiant ginčus aplinkosaugos ar vartotojų apsaugos srityse ar tais atvejais, kai ginami visuomenės interesai (6 str. 3 d.).

Valstybės finansuojama teisinė pagalba teikiama be įpareigojimo ją grąžinti arba įpareigojant grąžinti visą ar dalį sumos (8 str.).

Įstatymo pagrindu yra sukurta valstybės finansuojamos teisinės pagalbos informacijos sistema. Tai yra duomenų bazė, sudaranti dalį valstybės informacijos sistemos. Šios duomenų bazės tikslas – elektroniniu būdu valdyti teisinės paramos paslaugų teikėjų paskyrimo, mokėjimų duomenis, informaciją apie advokatų asociacijos narius, taip pat paspartinti valstybės finansuojamų teisiųjų paslaugų suteikimą, panaudoti duomenų bazės turinį statistikos analizėms (18¹ str.).

Advokatui, teikiančiam valstybės garantuojamą teisinę pagalbą, mokamas atlygis, apskaičiuojamas pagal nustatytus įkainius, taip pat kompensuojamos tiesiogiai susijusios kelionių ir apgyvendinimo išlaidos (21 str. 1, 2 d.). Įstatymas nustato, kad valstybės finansuojamos teisinės pagalbos įkainiai ir apmokėjimo tvarka, įskaitant susijusių išlaidų kompensavimą, įtvirtinama įstatymo įgyvendinamajame teisės akte, atsižvelgiant į tam tikslui numatytą sumą iš valstybės biudžeto, prognozuojamą tokios pagalbos poreikį ir išklausius advokatų asociacijos tarybos nuomonę. Biudžetinių metų eigoje atsakingas ministras gali modifikuoti įkainių apskaičiavimo ir mokėjimo tvarką (21 str. 3 d.). Jei valstybės biudžetas nėra priimtas prieš prasidedant biudžetiniams metams, teisingumo ministras kas mėnesį skiria advokatų asociacijai vieną dvylikąją dalį nuo praėjusių metų biudžete numatytų lėšų dydžio, kad tomis lėšomis būtų sumokama už valstybės garantuojamos teisinės pagalbos teikimą tol, kol priimamas biudžetas (21 str. 3² d.).

Tam, kad būtų apskaičiuotas konkrečiu atveju mokėtinas atlygis ir kompensacija, advokatas užpildo Advokatų asociacijos tarybos nustatytos formos (įprastai – elektroninio formato) paraišką, adresuojamą teismui, prokurorui ar tyrimo vykdymo subjektui, priėmusiems sprendimą suteikti valstybės finansuojamą teisinę pagalbą. Šioje paraiškoje advokatas nurodo ir pagrindžia laiko terminus ir įvykdytą darbą, įkainius, kompensuotinas išlaidas, kartu pateikdamas, jei reikia,

² Eesti Advokatuur: <https://www.riigioigusabi.ee/frequently-asked-questions#Who-is-entitled-to-receive-state-legal-aid>

īrodančius dokumentus. Atsakingo už sritį ministro nustatyta tvarka gali būti taikomi koeficientai, apskaičiuojant atlygio sumą. Teismas, prokuroras ar tyrimo vykdymo subjektas patikrina advokato užpildytoje formoje nurodytų duomenų pakankumą ir pagrįstumo tinkamumą ir, remiantis paraiška, nustato pateisinamą įvykdyto darbo apimtį, skirtą laiką ir mokėtiną atlygį bei kompensaciją (22 str.). Advokatui priklausančio atlygio ir kompensacijos mokėjimą vykdo Advokatų asociacija (24 str. 1 d.). Valstybės garantuojama teisinė pagalba finansuojama tam tikslui skirtomis valstybės biudžeto lėšomis. Įstatymas įpareigoja valstybę užtikrinti pakankamą lėšų skyrimą valstybės finansuojamai teisinei pagalbai teikti. Advokatų asociacija užtikrina, kad paminėtai teisinei pagalbai skirtos lėšos būtų laikomos atskirai nuo kitų asociacijos piniginių išteklių (30 str.).

Įstatymo įgyvendinamasis teisės aktas nustato valstybės finansuojamos teisinės pagalbos suteikimui ir advokato atlygio apskaičiavimui reikalingų dokumentų formų pateikimo, naudojantis elektronine valstybės teisinės pagalbos informacijos sistema ar kitomis ryšio priemonėmis, tvarką, taip pat prieigos prie paminėtos sistemos tvarką³.

Kitame atskirame įstatymo įgyvendinamajame teisės akte yra įtvirtinti valstybės finansuojamos teisinės pagalbos įkainiai ir kompensuojami tiesiogiai susijusių išlaidų dydžiai⁴. Minimalus įkainis nustatytas pusės valandos laiko terminui. Nustatytais atvejais, atlygio apskaičiavimui panaudojami protokolų ar kiti reikalingi duomenys. Apibrėžta, kada pertraukų ar laukimo, ar pasirengimo posėdžiui laikas įtraukiamas į atlygintiną laiką. Teikiant teisinę pagalbą dviem ar daugiau asmenų tame pačiame teisiniame procese, atlygis atitinkamai bendrinamas. Esant pagrįstai būtinybei teisiųjų paslaugų teikėjui apsistoti užsienio šalyje, papildomai mokama po 60 EUR / dieną. Jei teisinės pagalbos paslaugų teikėjo įmonė yra registruota kaip PVM mokėtoja, tai prie atlygio pridedama atitinkama PVM mokesčio suma. Teisės akte įtvirtinta galimybė, esant pagrįstam advokato prašymui, teismo, tyrimą atliekančio subjekto ar prokuroro sprendimu padidinti nustatytą įmokos limitą iki 500 procentų, jei teisinės pagalbos teikimas buvo padidinto intensyvumo darbas. Advokatų asociacijos kancleris, nepavykus įprasta tvarka surasti teisinės pagalbos teikėjo, gali nustatyti vienkartinį 1,5–2 koeficientą, taikytiną įkainiui, kad būtų užtikrintas nepertraukiamas teisinės pagalbos teikimas. Už darbą nakties metu, savaitgaliais ir švenčių dienomis, įkainis didinamas 50 procentų. Tuo atveju, kai teisinė pagalba baudžiamajame procese teikiama nukentėjusiam riboto civilinio veiksnio asmeniui, kaip tai nurodyta Baudžiamojo proceso kodekso 41 straipsnio 3¹ dalyje, ar nepilnamečiui civilinėje byloje, teismui paskyrus atstovą Civilinio proceso kodekso 219 straipsnio 2 dalies pagrindu, įkainiui taikomas 1,5 dydžio koeficientas.

Už valstybės finansuojamos teisinės pagalbos teikimą ikiteisminiame ir teisminiame baudžiamajame procese nustatytas minimalus įkainis yra 36 EUR / 30 min., tačiau skiriasi maksimali atlygio riba, priklausomai nuo paslaugos apimties ir sudėtingumo. Pavyzdžiui, už pusvalandį teisinės pagalbos ikiteisminėje studijoje gali būti iš viso sumokėta ne daugiau kaip 108 EUR už proceso veiksmą. Teisinei pagalbai, teiktai vienos teisminės instancijos rėmuose, nustatytos tokios maksimalios sumos kaip 144 EUR ir 432 EUR, priklausomai nuo paslaugos apimties ir sudėtingumo. Už teisinės pagalbos teikimą dviem ir daugiau asmenų vienoje byloje (nedalyvaujant teismo posėdžiuose), įkainis didinamas 50 procentų už kiekvieną asmenį. Baudžiamajame procese apeliacinių ar susijusių su nuosprendžio vykdymu dokumentų parengimo teisinei pagalbai maksimali atlygio suma nustatyta 216 EUR.

Minimalus įkainis už ikiteisminio ir teismo proceso metu teikiamą teisinę pagalbą nukentėjusiam yra 36 EUR / 30 min., o maksimali galima atlygio suma skiriasi, priklausomai nuo paslaugos apimties ir sudėtingumo. Pavyzdžiui, tokios maksimalios ribos ikiteisminėje studijoje yra 108 EUR, 144 EUR, 432 EUR.

Teikiant teisinę pagalbą baudžiamojo nusižengimo nagrinėjimo neteisminiame ir teisminiame procese, nustatytas minimalus įkainis yra 36 EUR / 30 min., o maksimalus galimas užmokestis – 108 EUR, 432 EUR – priklauso nuo paslaugos apimties ir sudėtingumo.

³ Riigi õigusabi osutaja määramiseks taotluse esitamise ning e-toimiku süsteemi kaudu riigi õigusabi tasu ja kulude kindlaksmääramiseks dokumentide esitamise kord: <https://www.riigiteataja.ee/akt/121052014022>

⁴ Advokaadile riigi õigusabi tasu maksimise ja kulude hüvitamise kord: <https://www.riigiteataja.ee/akt/103022023052?leiaKehtiv>

Už teisinę pagalbą civiliniame teisminiame procese ir ikiteisminiame etape, nustatytas minimalus įkainis yra 36 EUR / 30 min., o maksimalios galimos atlygio sumos skiriasi – 360 EUR, 504 EUR, 576 EUR, 720 EUR, priklausomai nuo paslaugos apimtys ir sudėtingumo. Kai teisinė pagalba teikiama daugiau kaip vienam asmeniui toje pačioje civilinėje byloje, už kiekvieną papildomą asmenį pridedamas 25 procentų įkainio dalies dydis.

Teikiant valstybės finansuojamą teisinę pagalbą administracinės teisės klausimais, tame tarpe administraciniame teisminiame procese, nustatytas 39 EUR / 30 min. įkainis. Kai teisinė pagalba tuo pačiu klausimu teikiama dviem ir daugiau asmenų, už kiekvieną papildomą pridedamas 25 procentų įkainio dalies dydis.

Už teismo sprendimo pateikimą ir išaiškinimą nepilnamečiui nustatytas 30 EUR įkainis.

Jei teisinės pagalbos paslaugos teikimo vieta yra nutolusi daugiau kaip 40 km nuo tokios paslaugos teikėjo darbo vietos, papildomai atlyginama už kelionės laiką, tai susiejant su atstumu:

- 1) 41–50 km – 15 EUR;
- 2) 51–100 km – 20 EUR;
- 3) 101–150 km – 25 EUR;
- 4) 151–200 km – 30 EUR;
- 5) virš 201 km – 35 EUR.

Teisės aktas taip pat nustato kompensuotinių kelionės ir apgyvendinimo išlaidų įkainius. Kompensuojama tik už tiesiogiai su teisinės pagalbos teikimu susijusias išlaidas. Naudojant privačią transporto priemonę, atlyginama 0,30 EUR / km. Prašant didesnės kompensacijos, turi būti pateikti tokį prašymą pagrindžiantys įrodomieji dokumentai. Nekompensuojamos kelionės ir apgyvendinimo išlaidos, jei teisinė pagalba teikiama tame pačiame mieste ar savivaldybėje, kur yra teisinės pagalbos teikėjo darbo vieta. Teisės aktas numato ir vertėjo paslaugų, būtinų teisinės pagalbos eigoje, kompensavimą, dėl kurio sumos, teisinės pagalbos teikėjui pateikus atitinkamą paraišką, sprendžia teismas, tyrimą atliekantis subjektas ar prokuroras.

Paminėtina, kad valstybės finansuojamos teisinės pagalbos įkainius Teisingumo ministerija, apsvarsčiusi ir atsižvelgusi į Advokatų asociacijos pasiūlymus, 2023 m. padidino maždaug trečdaliu, tam tikslui papildomai skirdama 1,45 mln. EUR. Tiesiogiai su teisinės pagalbos teikimu susijusių išlaidų automobiliui kompensavimas padidėjo 50 procentų⁵. Praėjusiais (2022) metais, Estijos advokatų asociacijos pirmininkė Imbi Jürgen interviu spaudai pabrėžė, kad valstybės skiriamas atlygis už teisinės pagalbos paslaugas yra tris kartus mažesnis už rinkos kainas ir dėl to kai kurie teisininkai pasitraukia iš valstybės teisinės pagalbos sistemos⁶. Estijos Aukščiausiasis Teismas 2022 m. pažymėjo, kad dėl esamų valstybės teisinės pagalbos įkainių tvarus tokios pagalbos užtikrinimas gali tapti problemišku⁷.

Latvija

Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymas⁸ reglamentuoja tokios pagalbos suteikimo fiziniams asmenims tvarką ir sąlygas. Teisę į valstybės garantuojamą teisinę pagalbą turi Latvijos pilietybę turintys ir neturintys asmenys bei asmenys be pilietybės, kitų ES valstybių pilietybes turintys asmenys, teisėtai gyvenantys Latvijoje, trečiųjų šalių (ne ES) piliečiai, tarp jų pabėgėliai, teisėtai gyvenantys Latvijoje ir turintys nuolatinį leidimą gyventi šalies teritorijoje, taip pat prieglobsčio prašytojai ir turintys teisę į valstybės teikiamą teisinę pagalbą tarptautinių sutarčių pagrindu, asmenys, gyvenantys kitose ES valstybėse narėse, kai teisminis procesas turi tarptautinių

⁵ Fees for lawyers providing state legal aid to rise by up to 30 percent. *ERR News*, 2023:

<https://news.err.ee/1608871550/fees-for-lawyers-providing-state-legal-aid-to-rise-by-up-to-30-percent>

⁶ Anne Raiste. Bar association: Estonia buying legal aid three times under market price. *ERR News*, 2022:

<https://news.err.ee/1608785593/bar-association-estonia-buying-legal-aid-three-times-under-market-price>

⁷ Top court: underfunding legal aid may risk protection of fundamental rights. *ERR News*, 2022:

<https://news.err.ee/1608780967/top-court-underfunding-legal-aid-may-risk-protection-of-fundamental-rights>

⁸ *Valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības likums*:

<https://likumi.lv/ta/id/104831-valsts-nodrosinatas-juridiskas-palidzibas-likums>

elementu, Imigrācijas iestādes tvarka grāžināmi uzsieniečiai (3 str. 1 d.). Išvardintiems fiziniams asmenims, išskyrus prieglobsčio prašytojus, grāžināmus uzsieniečius ir besinaudojančius teise į tokią pagalbą tarptautinių sutarčių pagrindu ir byloje esant tarptautinių elementu, yra taikomas sunkios finansinės padėties ir turto ribos kriterijus (3 str. 2 d.).

Valstybės garantuojama teisinė pagalba teikiama sprendžiant ginčus neteisminiū būdu ir teismuose (5 str. 1 d.). Asmenims, turintiems teisę į tokią pagalbą, ši užtikrinama Konstitucinio Teismo, civiliniuose, turinčiuose tarptautinį elementą, administraciniuose ir baudžiamuosiuose procesuose (9, 10, 14¹, 15, 17 str.). Įstatyme reikšmingas dėmesys skirtas ir tarptautinį elementą turintiems teisiniū ginčū sprendimo atvejams, susijusiems su vaikū globos klausimu (14⁶).

Už valstybės garantuojamos teisinės pagalbos teikimą yra atsakinga prie Teisingumo ministerijos veikianči Teisinės pagalbos administracija (lat. *Juridiskās palīdzības administrācija*) (7 str.). Pastaroji su teisinės pagalbos paslaugū teikėjais sudaro sutartis (29 str. 1 d.). Sutartyje yra įvardijami jā sudarę subjektai, nurodoma teisiniū paslaugū teikėjo kompetencija ir kokioje teisės šakoje specializuojamasi, nustatomos pareigos ir atsakomybė, atsiskaitymo už paslaugas tvarka, sutarties galiojimo terminas, kitos esminės sąlygos, esant reikalui (29 str. 2 d.).

Pagal įstatymo įgyvendinamąjį teisės aktą, detaliai nustatantį įkainius ir kompensuojamas išlaidas bei mokėjimo tvarką, yra nurodomi laiko terminai ir pagal juos mokamos sumos eurais arba sumos už užduotį⁹. Už teisinės konsultacijas, susijusias su Konstitucinio Teismo, civilinių, taip pat turinčių tarptautinį elementą bei administracinių bylū procesais, įkainis nurodomas už visą valandą. Už teisinę pagalbą teismo posėdžiuose, vykstant Konstitucinio Teismo, civilinių, taip pat tarptautinį elementą turinčių bylū bei administracinių ir baudžiamųjų bylū procesams, įkainis nurodomas už 30 minučių. Jei teisinės pagalbos paslaugū teikėjas yra registruotas kaip PVM mokėtojas, tai prie teisės akte nustatytū įkainių pridedamas PVM dydis, nustatytas atitinkamame įstatyme. Kai kurioms su teisinės pagalbos teikimu susijusioms kompensuojamoms išlaidoms netaikomos apmokestinimą ar įmokas nustatančios asmens pajamū mokesčio ir socialinio draudimo įstatymū nuostatos.

Už teisinę pagalbą Konstitucinio teismo procese nustatyti tokie įkainiai kaip 40 EUR už valandą teisinės konsultacijos (ne daugiau 5 valandū vienoje byloje), 140 EUR už susipažinimą su pirmine medžiaga ir, pavyzdžiui, teismū praktikos, tarptautinių organizacijū informacijos, išsiaiškinimą, kai padaroma išvada dėl teisinės pagalbos nebūtinumo, 400 EUR už konstitucinio skundo parengimą, įskaitant susipažinimą su atitinkamu klausimu ir, pavyzdžiui, teismū praktikos, tarptautinių organizacijū informacijos išsiaiškinimu (ne daugiau kaip 3 dokumentū vienos bylos metu). Už konstitucinio skundo papildymo parengimą – 80 EUR (ne daugiau kaip 3 dokumentū vienos bylos metu), už nuomonės parengimą rašytiniame procese – 200 EUR (ne daugiau kaip 3 dokumentū vienos bylos metu), už susipažinimą su vienu tomu bylos medžiagos – 40 EUR, už teisinę pagalbą teismo posėdžio metu – 80 EUR / val. Valstybė apmoka ne daugiau kaip 40 valandū teisinės pagalbos vienoje byloje.

Už teisinę pagalbą, suteiktą vienam asmeniui civilinėje, administracinėje, tarptautinį elementą turinčioje byloje, nustatyti tokie įkainiai kaip 30 EUR už valandą teisinės konsultacijos (ne daugiau kaip 7 valandū vienoje byloje), 70 EUR už ieškinio parengimą, 85 EUR už apeliacijos parengimą, 100 EUR už kasacinio skundo parengimą, 25 EUR už teisiniū žinių reikalaujančių kai kuriū dokumentū, reikalingū bylos sprendimui, parengimą, 40 EUR už valandą teisinės pagalbos teismo posėdyje, 20 EUR už susipažinimą su vienu tomu bylos medžiagos vienos instancijos teismo proceso rėmuose. Valstybė apmoka ne daugiau kaip 40 valandū teisinės pagalbos vieną bylą nagrinėjančiuose teismo posėdžiuose. Rengiamū dokumentū skaičius ribojamas iki 5 vienoje byloje. Išlygos leidžiamos tais atvejais, kai būtinas pakankamas žmogaus teisiū užtikrinimas. Teisiniū paslaugū teikėjui valandinis įkainis dvigubinamas, jei teisinė pagalba susijusi su imigracijos ar prieglobsčio įstatymū reguliuojamais atvejais, taip pat vykstama į teisiniū paslaugū gavėjo buvimo vietą (pavyzdžiui, sveikatos priežiūros įstaigą, uzsieniečių sulaikymo centrą), jei šis negali dėl nuo jo

⁹ Noteikumi par valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības apjomu, samaksas apmēru, atlīdzināmajiem izdevumiem un to izmaksas kārtību:

<https://likumi.lv/doc.php?id=202908>

nepriklausančių aplinkybių (pavyzdžiui, sveikatos būklės) pats atvykti pas teisinių paslaugų teikėją. Tuo atveju, kai teisinė pagalba teismo posėdyje teikiama dviem ar daugiau asmenų vienoje civilinėje, administracinėje ar tarptautinė elementą turinčioje byloje, už kiekvieną asmenį skaičiuojama 65 procentų įkainio dalis. Taip pat 65 procentų įkainio dalis (už kiekvieną asmenį) skaičiuojama už susipažinimą su vienu tomu medžiagos byloje, kai teisinė pagalba teikiama dviem ar daugiau asmenų. Teisės aktas taip pat nustato atvejus, kai teisinės paslaugos teikėjui, 50 procentų sumažintu įkainiu, apmokama už laukimo laiką, jei tokios paslaugos gavėjas neatvyksta.

Už vienam asmeniui baudžiamajame procese suteiktą teisinę pagalbą nustatyti tokie įkainiai kaip 50 EUR už rašytinio prašymo atlyginti nukentėjusiam asmeniui padarytą žalą parengimą, 50 EUR už rašytinių skundų, susijusių su procesinėmis prievartos priemonėmis, parengimą, 25 EUR už būtino bylos nagrinėjimui dokumento parengimą rašytiniame procese, 105 EUR už apeliacijos parengimą, 120 EUR už kasacinio skundo parengimą, 30 EUR už valandą teisinės pagalbos ikiteisminio tyrimo stadijoje, 40 EUR už valandą teisinės pagalbos teismo posėdyje, 20 EUR už susipažinimą su vienu tomu bylos medžiagos vienos teisminės instancijos rėmuose. Teisės aktas nustato atvejus, kai įkainis dvigubinamas, pavyzdžiui, teikiant teisinę pagalbą nedarbo laiku, savaitgaliais ir švenčių dienomis. Be to, nurodyti atvejai, kai 65 procentų įkainio dalis skaičiuojama teikiant teisinę pagalbą dviem ar daugiau asmenų. Kai kuriais nustatytais atvejais, teisinės pagalbos teikėjo laukimo laikas įskaičiuojamas į laiką, pagal kurį apskaičiuojamas atlygis.

Nustatyti tiesiogiai su teisinės pagalbos teikimu susijusių transporto ir apgyvendinimo išlaidų kompensavimo įkainiai (konkrečios sumos, nurodytos eurai). Naudojant asmeninę transporto priemonę, kompensuojama už atstumą tarp darbo vietos ir teisinės paslaugos teikimo vietos, įvertinant kuro kainą ir automobilio sunaudojamo kuro kiekį, tačiau ne daugiau kaip už 10 litrų / 100 km. Kompensuojamos ir kelionės viešuoju transportu (autobusu, traukiniu ir pan.) išlaidos. Viešbučio kaina kompensuojama neviršijant dydžio, taikomo viešojo administravimo sektoriuje įprastai darbuotojų apgyvendinimui skiriamų lėšų. Nustatytais atvejais, už kelionės laiką taip pat gali būti atlyginama pagal tokius įkainius, susietus su atstumu:

- 1) 50–100 km – 10 EUR;
- 2) 101–150 km – 15 EUR;
- 3) 151–200 km – 20 EUR;
- 4) 201–300 km – 30 EUR;
- 5) 301–400 km – 40 EUR;
- 6) 401–500 km – 50 EUR;
- 7) Daugiau kaip 500 km – 60 EUR.

Teisės akto 3 priede pateikta lentelė su atstumais tarp didesnių Latvijos miestų.

Nustatytais atvejais, pavyzdžiui, tarptautinį elementą turinčiose bylose, apmokamos būtinos vertėjų paslaugos pagal paslaugų teikėjų kainas.

Tam, kad gautų atitinkamai apskaičiuotą užmokestį už atliktą darbą, teisinės pagalbos paslaugų teikėjas turi pateikti Teisinės pagalbos administracijai užpildytą paraišką (kai kuriais atvejais, patvirtintą teisėjo ar kompetentingo darbuotojo ir teisinių paslaugų gavėjo), kurios forma ir turinys apibrėžti ir pateikti teisės akto priede.

Lenkija

Atskiri teisės aktai reglamentuoja nemokamos teisinės pagalbos teikimą ir jo finansavimą ne teismo procese ir bylos nagrinėjimo teisme metu paskirto advokato darbo (nemokamos teisinės pagalbos) įkainius.

2016 m. įsigaliojęs Nemokamos teisinės pagalbos, visuomenės konsultacijų ir teisinės edukacijos įstatymas¹⁰ teisę į valstybės finansuojamą teisinę pagalbą suteikė fiziniams asmenims

¹⁰ Ustawa z dnia 5 sierpnia 2015 r. o nieodpłatnej pomocy prawnej, nieodpłatnym poradnictwie obywatelskim oraz edukacji prawnej:

<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20150001255>

(lenk. *osobie fizycznej*), nepajėgiems pasinaudoti mokamomis paslaugomis (4 str. 1 d.). Šio įstatymo reglamentuojama teisinė pagalba sutelkta į konsultavimą dėl teisių ir pareigų bei teisinių problemų sprendimo variantų (neapima teismo proceso dokumentų rengimo), mediaciją, prašymų atleisti nuo bylinėjimosi išlaidų ar paskirti advokatą ar kitą reikiamą konsultantą parengimą (3 str. 1 d.). Su nemokama teisine pagalba ir jos suteikimu kiekvienu konkrečiu atveju susiję duomenys ir ataskaitos administruojamos pasitelkus centrinę teleinformacinę sistemą, už kurią atsakingas teisingumo ministras (7a str. 1 d.).

Pagal įstatymą, nemokamą teisinę pagalbą teikia advokatas (*adwokat*) arba konsultuojantis teisininkas (*radca prawny*), taip pat, esant galimybei, jų prižiūrimi praktikantai / stažuotojai (*aplikant*) (5 str. 1 d.). Advokatas, konsultuojantis teisininkas dėl nemokamos teisinės pagalbos paslaugų teikimo sudaro sutartį su apskrities valdžia (*z powiatem*) (6 str. 1 d.). Šioje sutartyje nustatomi taip pat ir apmokėjimo už darbą klausimai, atsižvelgiant į šiame įstatyme įtvirtintas valstybės lėšų teisei pagalbai skyrimo nuostatas ir sumas (6 str. 3 d.). Nemokamos teisinės pagalbos teikimo organizavimo užduotį įgyvendina apskritis (*powiat*) (8 str. 1 d.). Ši pagalba finansuojama iš valstybės biudžeto, skiriant tikslines dotacijas apskritims (19 str. 1 d.). Dotacijos (*dotacji*) dydis nustatomas pagal bazinę kvotą (*kwota bazowa*) (20 str. 2 d.). Dotacijos suma apskaičiuojama pagal formulę, kai bazinė kvota dauginama iš dydžio, susijusio su apskrities gyventojų skaičiumi, ir gautas rezultatas padidinamas dvylika kartų (20 str. 3, 4 d.). Dotacijos dydį ir bazinę kvotą kasmet nustato teisingumo ministras, suderinęs su ministru, atsakingu už biudžeto reikalus, atsižvelgiant į šio įstatymo 28 straipsnyje išdėstytus planinius lėšų dydžius (19 str. 2 d. ir 20 str. 5 d.). Gauta dotacija dalijama taip, kad 91 procentas skiriamas apmokėjimui už šiame įstatyme numatytas paslaugas ir veiklą, 6 procentai – organizacinėms ir techninėms išlaidoms, o 3 procentai – šiame įstatyme nustatytoms, nevyriausybinių organizacijų vykdomoms teisinės edukacijos užduotims (20 str. 1 d.). Paminėtame 28 straipsnyje yra nustatytas bendras maksimalus lėšų iš valstybės biudžeto limitas 2016–2025 m. laikotarpiui, sudarantis 1 047 706 318 zlotų ir išdėstyti konkretūs metiniai dydžiai (sumos yra kasmet laipsniškai didėjančios), pavyzdžiui, palyginimui paminint kelerius metus:

- 1) 2020 m. – 103 352 971 zlotų;
- 2) 2021 m. – 105 833 441 zlotų;
- 3) 2022 m. – 108 373 444 zlotų;
- 4) 2023 m. – 110 866 034 zlotų;
- 5) 2024 m. – 113 415 953 zlotų;
- 6) 2025 m. – 116 024 519 zlotų¹¹.

Nemokamos teisinės pagalbos, visuomenės konsultacijų ir teisinės edukacijos įstatymo įgyvendinamajame teisės akte įtvirtinta 2023 m. bazinė kvota yra 5 500 zlotų¹². Apskaičiuotos dotacijų sumos 2023 m. yra, pavyzdžiui, Lodzės vaivadijoje esančioms apskritims – 6 600 000 zlotų, Opolės vaivadijoje esančioms apskritims – 2 442 000 zlotų, Kujavijos Pamario vaivadijoje esančioms apskritims – 5 544 000 zlotų (detalias ir išsamias išklotines galima rasti nuorodoje pateiktu interneto adresu)¹³.

Teisingumo ministro 2016 m. spalio 3 d. priimtu įsakymu, su vėlesnėmis pataisomis, yra patvirtinti byloje skiriamo advokato (*adwokata*) teikiamos nemokamos teisinės pagalbos teisiniame procese įkainiai¹⁴. Įkainis gali būti didinamas iki 150 procentų, priklausomai nuo konkretaus atvejo sudėtingumo, advokato indėlio į faktinių aplinkybių byloje nustatymą, darbo apimtį, reikalaujamo

¹¹ Zloto ir euro santykis yra 4,7765 : 1 (2023 m. vasario 17 d. duomenys):

<https://www.lb.lt/lt/pagal-buhalterines-apskaitos-istatyma-formuojami-euro-ir-uzsienio-valiutu-santykiai>

¹² *Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w sprawie wysokości kwoty bazowej w 2023 r.:*

<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20220002154/O/D20222154.pdf>

¹³ *Ministerstwo Sprawiedliwości – wysokość dotacji i liczba punktów w poszczególnych powiatach – podział na rok 2023:*

<https://www.gov.pl/web/nieodplatna-pomoc/wysokosc-dotacji-i-liczba-punktow-w-poszczegolnych-powiatach---podzial-na-rok-2023>

¹⁴ *Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez advokata z urzędu:*

<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20160001714>

laiko. Nustatyta tvarka yra priskaičiuojamas PVM mokesčio dydis. Jei teisinė pagalba procese teikiama dviem ar daugiau asmenų, tai atlygis advokatui skaičiuojamas atskirai už kiekvieną iš jų. Šiame teisės akte detalios išvardinti įvairūs įkainiai ir nurodyta, už kokias būtent teisinės pagalbos paslaugas jie nustatyti. Pavyzdžiui, už teisinę pagalbą į civilinio ar darbo kodekso, ar socialinės apsaugos teisės aktų reguliavimo sritį patenkančiame procese nustatytų įkainių ribos, priklausomai nuo ieškinio kainos, yra nuo 60 zlotų, kai ieškinio kaina iki 500 zlotų, iki 16 600 zlotų, kai ieškinio kaina 5 000 000 zlotų. Šeimos ir globos teisinių ginčų teisminiuose procesuose nustatyti tokie įkainiai kaip, pavyzdžiui, 180 zlotų už teisinę pagalbą įvaikinimo byloje, 360 zlotų – sutuoktinių turto dalybų procese, 60 zlotų – priteisiant alimentus. Sprendžiant patento ar kitų saugomų autorių teisių pažeidimo teisinius ginčus – 840 zlotų. Įkainiai už teisinės pagalbos teikimą apeliacinėje instancijoje nurodyti procentais, kartu nustatant minimalią ribą, pavyzdžiui, už teisinę pagalbą apeliaciniame procese – atitinkamo įkainio 75 procentų dalis, tačiau ne mažiau kaip 120 zlotų. Už teisinę pagalbą baudžiamajame procese ir nusižengimų bylose nustatyti įkainiai nuo 90 iki 600 zlotų, priklausomai nuo bylos pobūdžio, instancijos, proceso veiksmo.

Teisingumo ministro 2022 m. priimtu įsakymu, papildančiu ankstesnį paminėtą teisės aktą, įtvirtinantį valstybės finansuojamos teisinės pagalbos įkainius, nustatyta, kad už teisinės pagalbos paslaugas procesuose, susijusiuose su netinkamu (*demoralizaciję*) nepilnamečio elgesiu įkainis yra 60 zlotų, o į baudžiamosios teisės sritį patenkančiais atvejais – 180 zlotų. Už teisinę pagalbą teismo sprendimo vykdymo etape – 240 zlotų¹⁵.

Atkreiptinas dėmesys, kad Lenkijos Respublikos Konstitucinis Tribunolas, 2022 m. gruodžio 20 d. priėmęs nutarimą, konstatavo valstybės nustatyta tvarka bylose skiriamų advokatų teisinės pagalbos paslaugų įkainių dydžio kai kuriuos diskriminacinius ypatumus, palyginti su proceso šalių pasirenkamais advokatais¹⁶.

Norvegija

Pirminę ir antrinę teisinę pagalbą asmenims, neturintiems finansinių galimybių įsigyti teisinių paslaugų, reglamentuoja Nemokamos teisinės pagalbos įstatymas¹⁷. Pagal šį įstatymą teisinę pagalbą, kurią iš dalies arba visiškai apmoka valstybė, apima tiek teisinės konsultacijas (pirminę pagalbą), tiek ir atstovavimą teisminiame procese (antrinę pagalbą) (1 str.).

Įstatymas pateikia išsamius bylų rūšių sąrašus, kuriuose numatyti atvejai, kai nemokama teisinė pagalba suteikiama neatsižvelgiant į asmens finansinę padėtį, ir atvejai, kai nemokama teisinė pagalba suteikiama tik asmenims, kurių pajamos ir turtas nesiekia tam tikros Teisingumo ministerijos nustatytos ribos¹⁸.

Nemokama teisinė pagalba, neatsižvelgiant į asmens finansinę padėtį, teikiama tik ypatingai aukštą asmens apsaugos ar gerovės reikšmę turinčiose bylose. Tokio pobūdžio bylų sąrašai pateikiami Nemokamos teisinės pagalbos įstatyme (11 str. 1 d., 16 str. 1 d.)¹⁹:

- 1) bylos dėl vaiko gerovės klausimų;
- 2) bylos dėl smurto artimoje aplinkoje;
- 3) bylos dėl priverstinės santuokos;
- 4) bylos dėl žalos reikalavimo iš nusikalstamą veiką padariusio asmens;
- 5) bylos dėl imigracijos klausimų;
- 6) bylos dėl kompensacijos ar žalos atlyginimo už neteisėtą baudžiamąjį persekiojimą;

¹⁵ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 sierpnia 2022 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20220001804>

¹⁶ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 20 grudnia 2022 r.: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20220002790>

¹⁷ Lov om fri rettshjelp [rettshjelploven]: https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1980-06-13-35/KAPITTEL_1#%C2%A79

¹⁸ Ten pat.

¹⁹ Ten pat.

7) bylos, susijusiose su priverstinių priemonių panaudojimu, pavyzdžiui, psichikos sveikatos priežiūros srityje;

8) bylos dėl atsisakymo atlikti karo tarnybą dėl sąžinės;

9) bylos dėl asmens veiksnio apribojimo ar atkūrimo;

10) pacientų bylos prieš valstybę dėl medicininių tyrimų ir gydymo be jų sutikimo.

Įstatymas pateikia ir atvejus, kai nemokama teisinė pagalba teikiama tik asmenims, atitinkantiems Teisingumo ministerijos nustatytą pajamų ir turto kriterijų. Šie atvejai apima (11 str. 2 d., 16 str. 2 d.)²⁰:

1) bylas dėl vaiko globos;

2) bylas dėl santuokos (partnerystės);

3) ieškinius asmenų, kurių vaikai buvo neteisėtai pagrobti Norvegijoje;

4) bylas dėl nuomos sutarties nutraukimo ir išskeldinimo;

5) bylas dėl neteisėto atleidimo iš darbo;

6) bylas dėl žalos atlyginimo smurtinių nusikaltimo aukoms;

7) skundus / apeliacijas dėl socialinės apsaugos klausimų;

8) bylas dėl sveikatos sutrikdymo.

Jeigu pareiškėjui suteikiama pirminė ar antrinė teisinė pagalba, jis turi teisę į advokato paslaugas, kurios atlyginamos iš valstybės biudžeto. Viena vertus, tiek pirminei, tiek antrinei teisei pagalbai taikomas toks pats valandinis paslaugų įkainis. Šį įkainį kas metus nustato Teisingumo ministerija. Nuo 2023 m. sausio 1 d. jis sudaro 1 140 Norvegijos kronų (apytiksliai 105 EUR)²¹. Kita vertus, skiriasi atlygio už pirminę ir antrinę teisinę pagalbą apskaičiavimo tvarka.

Pirminės teisinės pagalbos atveju Teisingumo ministerija nustato valandų skaičių, kuris turi būti skirtas teisinėms konsultacijoms, atsižvelgiant į teisinio klausimo pobūdį. Pavyzdžiui, su imigracijos klausimais susijusiais atvejais numatomas atlygis už teisinės konsultacijas, kurių trukmė yra 3–7 val.; šeimos teisės klausimais, susijusiais su skyrybomis, numatomas atlygis už 12 val. teisinę pagalbą. Nepaisant nustatytų valandų skaičiaus, klientas turi teisę gauti visą reikiamą teisinę pagalbą, atsižvelgiant į atvejo sudėtingumą. Tai reiškia, kad teisininkas gali praleisti daugiau nei nustatyta valandų ties sudėtingu atveju, tačiau jo atlygis negalės būti didesnis nei tas, kuris numatytas už Teisingumo ministerijos nustatytą valandų skaičių²².

Jeigu pareiškėjui suteikiama antrinė teisinė pagalba, advokato skiriamos valandos šiam klientui nėra apribotos – jis turi teisę į tiek valandų, kiek yra būtina bylai išspręsti. Teismas arba apskrities viršininko biuras patikrina advokato apskaičiuotų valandų skaičių ir, jeigu nustato, kad jų priskaičiuota nepagrįstai daug, turi teisę apriboti apmokamų valandų skaičių²³.

Teisingumo ministerijos nustatomas valandinis įkainis nėra susietas su šalies atlyginimų, kainų ar kitais ekonomikos rodikliais. Jo nustatymas yra politinis sprendimas, kuris priimamas svarstant šalies biudžetą ir derantis su teisininkus atstovaujančiomis organizacijomis. Kaip nurodo Norvegijos advokatų asociacija, tokia situacija lemia nepagrįstai žemą valandinį įkainį ir neretai yra teisininkų streiko priežastimi²⁴.

Vokietija

Pirminės teisinės pagalbos teikimą mažas pajamas gaunantiems asmenims reglamentuoja Teisinės pagalbos ir atstovavimo mažas pajamas gaunantiems piliečiams įstatymas²⁵. Pirminė teisinė

²⁰ Ten pat.

²¹ Ny rettshjelpssats: <https://www.advokatforeningen.no/aktuelt/Nyheter/2022/desember/ny-rettshjelpssats/>

²² Rønning, Olaf Halvorsen. Legal Aid in Norway. *Outsourcing Legal Aid in the Nordic Welfare States*. 2018, p. 15-41: https://www.researchgate.net/publication/322009715_Legal_Aid_in_Norway

²³ Ten pat, p. 23.

²⁴ Statsbudsjettet 2023: Fortsatt underregulert rettshjelpssats: <https://www.advokatforeningen.no/aktuelt/Nyheter/2022/oktober/statsbudsjettet-ny-rettshjelpssats-blir-1140/>

²⁵ Act on Advisory Assistance and Representation for Citizens with a Low Income: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_berathig/englisch_berathig.html#p0066

pagalba teikiama tik neteisminiuose ir privalomosios mediacijos procesuose. Pagal šį įstatymą pirminė teisinė pagalba yra skirstoma į konsultacinę teisinę pagalbą ir atstovavimą. Atstovavimas yra būtinas, jeigu, suteikus teisinę konsultaciją, asmuo nėra pajėgus savarankiškai apginti savo teisių, atsižvelgiant į atvejo mastą, reikšmę ir sudėtingumą. Pirminė teisinė pagalba – apimanti konsultacijas ir, jei reikia, atstovavimą – teikiama civilinės, darbo, administracinės, konstitucinės ir socialinės teisės taikymo atvejais. Tuo tarpu baudžiamosios ir administracinių nusižengimų teisės srityse asmeniui gali būti suteikta tik konsultacija.

Antrinės teisinės pagalbos teikimą (išskyrus baudžiamąsias bylas) reglamentuoja Civilinio proceso kodeksas²⁶. Jame įtvirtintos nuostatos taikomos antrinei teisei pagalbai civilinėse, darbo, administracinėse, socialinėse ar mokesstinėse bylose, taip pat teisenos be ginčo procesuose. Šiose srityse teisinę pagalbą turi teisę gauti visi, kurie dėl savo asmeninės finansinės padėties negali padengti bylinėjimosi išlaidų, gali jas padengti tik iš dalies arba apmokėti dalimis. Teisinė pagalba nusikaltimų aukoms, pareiškusioms ieškinį dėl žalos atlyginimo, skiriama atsižvelgiant į Teisingumo ministerijos nustatytas pajamų ribas, kurios yra lanksčios ir konkrečiu atveju nustatomos atsižvelgiant į numatomas bylos išlaidas ir ieškovo socialinę padėtį. Šiuo atveju teisinė pagalba taip pat gali būti skirta, įpareigojant ieškovą ją padengti tik iš dalies arba apmokėti dalimis. Tam tikrų sunkių nusikaltimų aukos turi teisę į valstybės apmokamą teisinę pagalbą, nepaisant jų finansinės padėties²⁷.

Vokiečių teisėje traktuojama, jog kaltinamajam baudžiamojoje byloje nėra skiriama antrinė teisinė pagalba. Pagal Baudžiamojo proceso kodeksą²⁸ tuo atveju, kai kaltinamasis pats nepasirūpina advokatu, teismas privalo jam skirti gynėją (angl. *court-appointed defence counsel*). Kaltinamajam gynėjas paskiriamas nepriklausomai nuo jo finansinės padėties. Be to, kaltinamasis neturi teisės pasirinkti teismo skiriamo gynėjo.

Palyginti su kitų šalių teisės sistemomis, kuriose didelis dėmesys skiriamas būtent teisei pagalbai baudžiamosiose bylose (ir, atitinkamai, jai skiriama didžioji dalis teisinės pagalbos biudžeto), Vokietijoje teisei pagalbai nebaudžiamosiose bylose skiriama apie 4 kartus daugiau lėšų nei teismo paskirtų gynėjų paslaugoms baudžiamosiose bylose²⁹.

Advokatų (tiek privačiai samdomų, tiek teikiančių valstybės finansuojamą teisinę pagalbą) atlygio klausimai reglamentuojami Federaliniame teisininkų įkainių įstatyme³⁰. Įstatymą sudaro pagrindinė dalis, kurioje pateikiamos bendrosios nuostatos dėl teisininkų atlygio, bei priedai, kuriuose pateikiami išsamūs teisinių paslaugų (ar veiksmų) sąrašai ir jų įkainiai. Skirtingai negu, pavyzdžiui, Norvegijoje, advokatų, teikiančių teisinę pagalbą, apmokėjimo sistema yra pagrįsta ne valandiniu tarifu, o konkrečių paslaugų įkainiais.

Įstatymas numato kelių rūšių įkainius: fiksuotus arba varijuojančius. Varijuojantys įkainiai gali priklausyti nuo ieškinio vertės arba gali būti įtvirtinta minimali ir maksimali suma.

Nebaudžiamosios bylose advokato bazinis įkainio dydis, priklausantis nuo ieškinio vertės, įtvirtintas įstatymo 13 straipsnyje ir 2 priede esančioje lentelėje.

²⁶ Zivilprozessordnung: <https://www.gesetze-im-internet.de/zpo/index.html>

²⁷ Regulatory framework governing fees of legal professions:

<https://e-justice.europa.eu/37/EN/costs?GERMANY&member=1>

²⁸ Strafprozeßordnung: <https://www.gesetze-im-internet.de/stpo/BJNR006290950.html>

²⁹ Legal Aid In Germany:

<http://www.internationallegallaidgroup.org/index.php/papers-publications/conference-papers-reports/category/11-national-reports>

³⁰ Gesetz über die Vergütung der Rechtsanwältinnen und Rechtsanwälte:

<https://www.gesetze-im-internet.de/rvg/BJNR078800004.html>

1 lentelė. Advokato bazinis įkainis (fee) nebaudžiamosiose bylose, atsižvelgiant į ieškinio vertę (value of the claim) (anglų k.)

Value of the claim up to ... €	Fee ... €	Value of the claim up to ... €	Fee ... €
500	49,00	50 000	1 279,00
1 000	88,00	65 000	1 373,00
1 500	127,00	80 000	1 467,00
2 000	166,00	95 000	1 561,00
3 000	222,00	110 000	1 655,00
4 000	278,00	125 000	1 749,00
5 000	334,00	140 000	1 843,00
6 000	390,00	155 000	1 937,00
7 000	446,00	170 000	2 031,00
8 000	502,00	185 000	2 125,00
9 000	558,00	200 000	2 219,00
10 000	614,00	230 000	2 351,00
13 000	666,00	260 000	2 483,00
16 000	718,00	290 000	2 615,00
19 000	770,00	320 000	2 747,00
22 000	822,00	350 000	2 879,00
25 000	874,00	380 000	3 011,00
30 000	955,00	410 000	3 143,00
35 000	1 036,00	440 000	3 275,00
40 000	1 117,00	470 000	3 407,00
45 000	1 198,00	500 000	3 539,00

Kiekvienu konkrečiu atveju tinkamą įkainį advokatas gali nustatyti savo nuožiūra, atsižvelgiant į visas su byla susijusias aplinkybes, ypač į darbo apimtį ir sunkumą, atvejo svarbą, kliento pajamas bei finansinę padėtį, advokato atsakomybės riziką. Jei įkainį turi padengti trečioji šalis (pavyzdžiui, valstybė, garantuojanti teisinę pagalbą), teisininko savo nuožiūra nustatyta įkainio suma nėra įpareigojanti ir teismo gali būti įvertinta kaip nepagrįsta (14 str. 1 d.). Kilus ginčui dėl advokato įkainio dydžio, teismas paprašo Advokatų rūmų tarybos ekspertinės išvados (14 str. 2 d.).

1 lentelėje pateikiami įkainiai nėra galutiniai, jie dažniausiai varijuoja atsižvelgiant į konkrečiu atveju advokato suteikiamas paslaugas ar atliktus veiksmus. Šių paslaugų ir veiksmų bei atitinkamų įkainių sąrašai pateikti įstatymo 1 priede (1–3 dalyse). Dažniausiai šie įkainiai apskaičiuojami taikant tam tikrus koeficientus 1 lentelėje nurodytiems įkainiams.

1 priedo 3 dalyje įtvirtinti du įkainiai už advokato darbą teisminiame procese: įkainis už patį dalyvavimą procesą ir įkainis už atstovavimą teismo posėdžiuose ar susitikimus su priešingos šalies advokatais. Bendrojo pobūdžio civilinėse bylose įkainio už teismo procesą koeficientas yra 1,3, o koeficientas už teismo posėdžius / susitikimus su priešingos šalies advokatais – 1,2. Galutinis advokato atlygis apskaičiuojamas šiuos koeficientus sudėjus (šiuo atveju, suma 2,5) ir padauginus iš konkrečios sumos 1 lentelėje, priklausančios nuo ieškinio vertės. Taigi, pavyzdžiui, jeigu ieškinio vertė yra 10 000 EUR, advokato atlygis apskaičiuojamas 614 EUR padauginus iš 2,5 – t. y. 1 535 EUR.

1 priedo 3 dalyje taip pat nurodyta, kad jeigu šalys pasiekia sutarimą po to, kai buvo pradėtas teisminis procesas, advokatui mokamas 1,0 koeficiento įkainis už sutaikymą.

1 priedo 2 dalyje reglamentuojami įkainiai už atstovavimą neteisminiame procese ir administracinėse procedūrose. Bendrojo pobūdžio civilinių ginčų atvejais nustatyti 0,5–2,5 koeficientai. Advokatas gali imti didesnę nei 1,3 koeficiento atlygį tik tuo atveju, jei buvo suteiktos itin sudėtingos teisinės paslaugos.

1 priedo 1 dalyje nurodoma, kad jeigu su advokato pagalba šalys pasiekia susitarimą neteisminiame procese, advokatui mokamas 1,5 koeficiento atlygis.

Advokatų ir teismo paskirtų gynėjų įkainiai baudžiamosiose bylose įtvirtinti Federalinio teisininkų įkainių įstatymo 1 priedo 4 dalyje³¹. Įkainių sistema baudžiamosiose bylose dažniausiai yra pagrįsta ne koeficientais, o nustatytomis sumomis eurai už konkrečias paslaugas ar veiksmus. Be to, nustatyti skirtingi samdomų advokatų ir teismo paskirtų gynėjų įkainiai. Samdomiems advokatams įtvirtinti „nuo–iki“ principu pagrįsti lankstūs įkainiai, dėl kurių advokatas ir klientas gali papildomai derėtis. Tuo tarpu teismo paskirtų gynėjų įkainiai yra apibrėžti tiksliais sumomis, kurios sudaro 80 procentų samdomiems advokatams nustatytų įkainių vidurkio³². Pavyzdžiui, samdomam advokatui

³¹ Ten pat.

³² General principles of German lawyers' fees:

<https://www.crosschannellawyers.co.uk/wp-content/uploads/Lawyers-Fees.pdf>

nustatytas vienkartinis įkainis už pirminį susipažinimą su bylos medžiaga yra 44–396 EUR (vidurkis 220 EUR), o teismo paskirtam gynėjui nustatytas fiksuotas 176 EUR įkainis.

Teismo paskirto gynėjo atlygį dažniausiai sudaro 3 įkainiai³³.

Visų pirma, nustatytas vienkartinis įkainis už pirminį susipažinimą su bylos medžiaga – 176 EUR (arba 216 EUR, jeigu byla sudėtingesnė)³⁴.

Antra, visuomet mokamas procedūrinis mokestis už gynėjo dalyvavimą tam tikroje baudžiamojo proceso stadijoje³⁵:

- 1) parengiamajame procese – 145 EUR (177 EUR sudėtingose bylose);
- 2) pirmosios instancijos apylinkės teisme – 145 EUR (177 EUR sudėtingose bylose);
- 3) pirmosios instancijos teismo baudžiamajame skyriuje – 163 EUR (198 EUR sudėtingose bylose);
- 4) pirmosios instancijos aukštesniajame regioniniame teisme, jo baudžiamajame skyriuje arba prieš teisėjų kolegiją – 348 EUR (424 EUR sudėtingose bylose);
- 5) apeliacinėje instancijoje – 282 EUR (343 EUR sudėtingose bylose);
- 6) apeliacinėje instancijoje, svarstant pareiškimą teisės klausimais – 541 EUR (663 EUR sudėtingose bylose).

Atskiras procedūrinis mokestis teismo paskirtam gynėjui nustatytas už asmens atstovavimą bylose dėl bausmių vykdymo – priklausomai nuo bylos pobūdžio ir sudėtingumo jis gali varijuoti nuo 145 EUR iki 395 EUR. Be to, tam tikrais atvejais numatytas procedūrinis mokestis už tam tikrus teismo paskirto gynėjo rengiamus su byla susijusius oficialius dokumentus – nuo 141 EUR iki 321 EUR, priklausomai nuo dokumentų pobūdžio.

Trečia, įstatyme nustatytas teismo paskirto gynėjo įkainis už dalyvavimą teismo posėdžiuose ar susitikimuose su priešingos šalies advokatu parengiamajame posėdyje baudžiamojo proceso metu. Šis įkainis priklauso nuo proceso etapo ir posėdžių trukmės³⁶:

- 1) už dalyvavimą parengiamajame posėdyje, siekiant aukos ir įtariamojo sutaikymo, taip pat už gynėjo dalyvavimą teisminėje ar prokuratūros apklausoje – 150 EUR (183 EUR sudėtingose bylose);
- 2) už posėdžių dieną pirmosios instancijos teisme – 242 EUR (295 EUR sudėtingose bylose):
 - i) jeigu posėdis užtrunka ilgiau nei 5 val., bet ne ilgiau nei 8 val. – 121 EUR papildomai arba,
 - ii) jeigu posėdis užtrunka ilgiau nei 8 val. – 242 EUR papildomai;
- 3) už posėdžių dieną pirmosios instancijos teismo baudžiamajame skyriuje – 282 EUR (343 EUR sudėtingose bylose):
 - i) jeigu posėdis užtrunka ilgiau nei 5 val., bet ne ilgiau nei 8 val. – 141 EUR papildomai arba,
 - ii) jeigu posėdis užtrunka ilgiau nei 8 val. – 282 EUR papildomai;
- 4) už posėdžių dieną pirmosios instancijos aukštesniajame regioniniame teisme, jo baudžiamajame skyriuje arba prieš teisėjų kolegiją – 466 EUR (569 EUR sudėtingose bylose):
 - i) jeigu posėdis užtrunka ilgiau nei 5 val., bet ne ilgiau nei 8 val. – 233 EUR papildomai arba,
 - ii) jeigu posėdis užtrunka ilgiau nei 8 val. – 466 EUR papildomai;
- 5) už posėdžių dieną apeliacinėje instancijoje – 282 EUR (343 EUR sudėtingose bylose):
 - i) jeigu posėdis užtrunka ilgiau nei 5 val., bet ne ilgiau nei 8 val. – 141 EUR papildomai arba,
 - ii) jeigu posėdis užtrunka ilgiau nei 8 val. – 282 EUR papildomai;
- 6) už posėdžių dieną apeliacinėje instancijoje, svarstant pareiškimą teisės klausimais – 300 EUR (361 EUR sudėtingose bylose):
 - i) jeigu posėdis užtrunka ilgiau nei 5 val., bet ne ilgiau nei 8 val. – 150 EUR papildomai

³³ Ten pat.

³⁴ Gesetz über die Vergütung der Rechtsanwältinnen und Rechtsanwälte.

³⁵ Ten pat.

³⁶ Ten pat.

arba,

ii) jeigu posėdis užtrunka ilgiau nei 8 val. – 300 EUR papildomai.

Atskiras gynėjo įkainis nustatytas už asmens atstovavimą bylose dėl bausmių vykdymo – priklausomai nuo bylos pobūdžio ir sudėtingumo nuo 132 EUR iki 174 EUR už posėdžių dieną.

Nepaisant tiksliai nustatytų teismo paskirtų gynėjų paslaugų įkainių, Federaliniame teisininkų įkainių įstatyme įtvirtinta išlyga, pagal kurią ypatingai didelės apimtys ar sudėtingose bylose teismo paskirtam gynėjui gali būti skiriamas didesnis nei nustatyta šiame įstatyme atlygis (51 str.)³⁷.

Parengė

Informacijos ir komunikacijos departamento

Tyrimų skyriaus

Vyriausiasis specialistas

Šarūnas Legatas

Tel. (8 5) 239 6174, el. p. sarunas.legatas@lrs.lt

Patarėja

Dainora Valiukaitė

Tel. (8 5) 239 6187, el. p. dainora.valiukaite@lrs.lt

Seimo kanceliarijos Informacijos ir komunikacijos departamento Tyrimų skyriaus parengti analitiniai ir informaciniai darbai skirti Seimo narių parlamentinei ir Seimo kanceliarijos veiklai. Šiuose darbuose pateikta informacija nėra oficiali Lietuvos Respublikos Seimo pozicija.

Šį darbą atgaminti, išleisti, platinti, versti, perdirbti, viešai skelbti, išskyrus įstatymų nustatytas išimtis, galima tik gavus Seimo kanceliarijos leidimą.

Visais atvejais naudojant šį darbą privaloma nurodyti šaltinį.

© Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarija, 2023

³⁷ Ten pat.